

Súd: Najvyšší súd SR
Spisová značka: 6Cdo/184/2018
Identifikačné číslo spisu: 7211208395
Dátum vydania rozhodnutia: 28.05.2020
Meno a priezvisko: JUDr. Ivan Machyniak
Funkcia: sudca
ECLI: ECLI:SK:NSSR:2020:7211208395.3

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky v spore žalobkyne TRANSKONTAKT spol. s r. o., so sídlom v Bratislave, Rybníčná 40, IČO: 17 309 182, v dovolacom konaní zastúpenej JUDr. Alenou Bábikovou, advokátkou so sídlom v Bratislave, Výšehradská 4, proti žalovanej Slovenskej republike, za ktorú koná Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, so sídlom v Bratislave, Račianska 71, IČO: 00 166 073, o náhradu škody, vedenom na Okresnom súde Košice II pod sp. zn. 36C/48/2011, o dovolaní žalovanej proti rozsudku Krajského súdu v Košiciach z 9. mája 2018 sp. zn. 1Co/67/2017, takto

rozhodol:

Rozsudok Krajského súdu v Košiciach z 9. mája 2018 sp. zn. 1Co/67/2017 z r u š u j e a vec mu vracia na ďalšie konanie.

Odôvodnenie

1. Okresný súd Košice II (ďalej len „súd prvej inštancie“) rozsudkom z 11. júla 2014 sp. zn. 36C/48/2011 uložil žalovanej povinnosť zaplatiť žalobkyni sumu 1.609.905 eur a náhradu trov konania. Výsledkami vykonaného dokazovania mal preukázané, že notár JUDr. Stanislav Furda prijal dňa 4.4.2008 do notárskej úschovy od žalobkyne sumu 1.726.083,70 eura za účelom preukázania solventnosti D. S. a žalobkyne v rámci realizácie projektu tzv. DEAF Olympiády v roku 2011, že ich v rozpore so zákonnými povinnosťami notára na požiadanie D. S. previedol na rôzne účty, resp. uskutočnil výbery v hotovosti (to vyplýva aj z rozsudku Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 5To/29/2013, vydaného v trestnom konaní Okresného súdu Banská Bystrica sp. zn. 4T/54/2009, vedenom proti notárovi aj D.S. S.) a teda, že prevažnú časť týchto peňažných prostriedkov (suma 1.609.905 eur), a teda, že ich nevrátil, hoci tak bol povinný urobiť do 11.4.2008 podľa notárskej zápisnice o úschove spisanej 4.4.2008. Dospel preto k záveru, že v prípade notára JUDr. Stanislava Furdu išlo o nesprávny úradný postup pri výkone verejnej moci, keď notár porušil svoje povinnosti stanovené v § 2 ods. 2 a § 36 ods. 1 Notárskeho poriadku. Za takto vzniknutú škodu žalobcovi zodpovedá štát (žalovaná) podľa zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci, (ďalej len „zákon č. 514/2003 Z. z.“). Pôvodná obrana žalovanej o nedostatku predbežného prerokovania nároku v priebehu konania stratila opodstatnenie. Ďalšie jej námietky, týkajúce sa spoluzodpovednosti notára a D. S., resp. neuplatnenia nároku žalobkyňou na náhradu škody v trestnom konaní, vyhodnotil za právne irelevantné. Nárok žalobkyne pri konštrukcii zodpovednosti,

vyplývajúcej z Notárskeho poriadku (zákona č. 323/1992 Zb. - ďalej len „Notársky poriadok“) a zákona č. 514/2003 Z. z., šlo uplatniť len voči štátu a bolo tak nepodstatné, či žalobkyňa svoje nároky uplatnila aj v tzv. adhéznom konaní, resp. ktorá z dvojice osôb reprezentovanej notárom a D. S. mala väčší alebo menší podiel na spôsobenej škode. Obdobne nešlo priznať úspech jej obrane založenej na tvrdení o porušení prevenčnej povinnosti žalobkyne a tým danom jej spoluzavinení na vzniku škody. Žalovaná totiž nepreukázala existenciu vedomosti žalobkyne „o podozrivých podnikateľských aktivitách“ D. S. a pri obracaní sa žalobkyne vo veci notárskej úschovy na orgán verejnej moci bolo ťažké predpokladať prítomnosť jej obáv z porušenia zákonných povinností takýmto orgánom. Na základe uvedených dôvodov dospel k záveru, že žaloba žalobkyne o náhradu škody spôsobenej pri výkone verejnej moci notárom JUDr. Stanislavom Furdom, je v celom rozsahu dôvodná a preto jej vyhovel.

2. Proti predmetnému rozsudku súdu prvej inštancie podala žalovaná odvolanie, o ktorom rozhodol Krajský súd v Košiciach (ďalej len „odvolací súd“) rozsudkom z 23. septembra 2015 sp. zn. 4Co/396/2014 tak, že ho ako vecne správny potvrdil. V celom rozsahu sa stotožnil s odôvodnením napadnutého rozhodnutia, na ktoré v podrobnostiach odkázal. Na zdôraznenie jeho správnosti citoval niektoré ustanovenia zákona č. 514/2003 Z. z. a Notárskeho poriadku a tiež čiastočne rekapituloval skutkové zistenia súdu prvej inštancie, z ktorých vyvodzoval existenciu zodpovednosti žalovanej za škodu a korektné právne posúdenie veci súdom prvej inštancie. V rámci argumentácie sledujúcej vyvrátenie jednotlivých odvolacích námietok žalovanej nesúhlasil s názorom prezentovaným v jej odvolaní, podľa ktorého nárok na náhradu škody voči štátu vzniká až po úspešnom uplatnení nároku na náhradu škody v adhéznom konaní a neúspešnom uplatnení nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia voči tomu, kto sa na základe plnenia v dôsledku nesprávneho úradného postupu, obohatil. Takýto záver nešlo bez ďalšieho vyvodiť zo záverov v odvolaní označeného rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“ alebo „dovolací súd“) sp. zn. 4 Cdo 199/2005, či rozhodnutia Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 25 Cdo 145/2002. Prvý z citovaných rozsudkov mal vysloviť len to, že nie je v rozpore s ustanoveniami zákona č. 58/1969 Zb. ani Občianskeho zákonníka (zákona č. 40/1964 Zb. - ďalej len „Občiansky zákonník“), ak príslušný ústredný orgán pri predbežnom prejednaní nárokov na náhradu škody neuspokojí tie nároky, u ktorých je zrejmé, že žalobcovi tu svedčia súvisiace pohľadávky po práve uplatniteľné voči inému subjektu zodpovednému z dôvodu získania neoprávneného majetkového prospechu (od 1. januára 1992 bezdôvodného obohatenia). Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky tu pre inú povahu tzv. škodovej udalosti (spočívajúcej v nečinnosti súdu a nevydaní ním požadovaného rozhodnutia) nebolo v tejto veci vôbec použiteľné. Následne odvolací súd nesprávnosť názorov vyslovených žalovanou v odvolaní odôvodnil paušálnymi odkazmi na stanovisko Najvyššieho súdu ČSSR sp. zn. Cpj 70/83, a sp. zn. Cpj 183/82, stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR 1/1979 vrátane jeho právnej vety, ďalšie stanovisko „uverejnené pod rozhodnutím č. 25P/1986 str. 292 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk a na závery Najvyššieho súdu SR vyslovené v jeho uznesení sp. zn. 2 Cdo 48/2010 z 21. decembra 2010 a relevantnú právnu doktrínu. Pokiaľ išlo o námietku nesprávnej (neúplnej) aplikácie § 438 ods. 2 a § 415 Občianskeho zákonníka, považoval ju za nepodstatnú. Prvotnou príčinou vzniku škody bolo síce podvodné konanie D. S., no notár tým, že netrval na predložení originálu listiny oprávňujúcej jeho osobu disponovať s predmetom notárskej úschovy, nekonal v súlade s § 2 ods. 2 Notárskeho poriadku a umožnil D. S. dokonať obzvlášť závažný zločin podvodu, čo ale nevyklučuje zodpovednosť štátu za škodu. Opačný výklad by pozbavoval štát zo zodpovednosti za škodu spôsobenú notárom pri výkone verejnej moci. Skutočnosti uvádzané žalovanou by mohli mať právny význam len vo vzťahu k prípadnej regresnej náhrade štátu voči notárovi. Napadnutý rozsudok súdu prvej inštancie považoval za vecne správny a preto ho podľa § 387 ods. 1 C. s. p. potvrdil.

3. Proti tomuto rozsudku odvolacieho súdu podala žalovaná dovolanie, o ktorom rozhodol najvyšší súd uznesením z 29. novembra 2016 sp. zn. 6 Cdo 27/2016 tak, že rozsudok odvolacieho súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Zrušenie rozsudku odvolacieho súdu odôvodnil tým, že neobsahovalo zásadné vysvetlenie dôvodov podstatných pre rozhodnutie vo veci samej. Odvolací súd totiž nezaujal adresné stanovisko k otázke novej aplikácie § 438 ods. 2 Občianskeho zákonníka na daný prípad, nedostatočne argumentoval v časti vytýkaného porušenia prevenčnej povinnosti žalobkyne, resp. nezaoberal sa celkom jednoznačne formulovanou požiadavkou žalovanej na zníženie požadovanej

náhrady škody. Najpodstatnejším ale boli argumentačné nedostatky v otázke konkurencie nároku na náhradu škody s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia. Odvolaciemu súdu vyčítal, že nerozlišoval medzi prípadmi existencie nárokov na vydanie bezdôvodného obohatenia a na náhradu škody voči rôznym osobám a tými prípadmi, v ktorých nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia má povahu doplnkového (záložného) titulu v takých záväzkových vzťahoch, v ktorých ako veriteľ i dlžník figurujú tie isté osoby. Na prvé z takýchto prípadov dopadajú rozsudky najvyššieho súdu použité v argumentácii žalovanej, podľa ktorých existencia možnosti uspokojenia na báze inštitútu bezdôvodného obohatenia od toho, kto takéto obohatenie získal a kto je osobou od štátu odlišnou, bráni zodpovednosti štátu za škodu. Ten rozsudok, ktorý bol odvolacím súdom citovaný, dopadá na druhú skupinu zhora uvedených prípadov a obsahuje riešenie inej situácie, v ktorej neexistencia nároku jednej osoby na náhradu škody voči osobe druhej, nevyklučuje uspokojenie titulom bezdôvodného obohatenia. Rozhodnutie najvyššieho súdu sp. zn. 2 Cdo 48/2010, je navyše považované v rozhodovacej praxi najvyššieho súdu za exces. V danej veci má preto význam opomenuté zisťovanie, akým spôsobom notár s podstatnou časťou peňazí zložených do jeho úschovy žalobkyňou naložil a v koho dispozičnej sfére napokon tieto skončili (z dosiaľ dostupných výsledkov dokazovania v trestnom konaní má vyplývať, že prinajmenšom časť peňazí mal notár použiť na sanáciu svojich skorších dlhov), ako i to, aké aktivity (a či vôbec nejaké) žalobkyňa za účelom vrátenia plnenia z bezdôvodného obohatenia (či už od D. S. alebo od notára) podnikla. Je preto nesprávne tvrdenie odvolacieho súdu, podľa ktorého tu nie je daný nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia voči notárovi, resp. voči D. S., tak i súvisiace odmietnutie (apriori) ktorejkoľvek skutkovej podstaty bezdôvodného obohatenia s poukazom na prijatie peňazí notárom v rámci výkonu zákonom mu zverenej kompetencie (tento názor opomína, že o krytí úschovy zákonom zverenou kompetenciou notára, by sa nemohlo jednať potom, čo malo dôjsť k použitiu časti predmetu úschovy vybočením z medzí priznaných oprávnení). Keďže išlo o nedostatky v dôvodoch rozsudku odvolacieho súdu majúce za následok odňatie možnosti žalovanej konať pred súdom, neostalo dovolaciemu súdu iné než jeho rozsudok podľa § 449 ods. 1 C. s. p. zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie.

4. Odvolací súd po zrušujúcom uznesení najvyššieho súdu vo veci opätovne rozhodol v záhlaví označeným rozsudkom tak, že rozsudok súdu prvej inštancie potvrdil. V odôvodnení rozhodnutia uviedol, že súd prvej inštancie správne vyhovel žalobe o náhradu škody titulom zodpovednosti štátu za nesprávny úradný postup notára pri výkone notárskej činnosti, spočívajúci v porušení povinností uložených mu § 2 ods. 2 a § 36 ods. 1 prvá veta Notárskeho poriadku tým, že notár na požiadanie D. S., len na základe kópie dohody o zmene podmienok úschovy uvedenej v Notárskej zápisnici zo dňa 4. 4. 2008 uzavretej medzi žalobkyňou a D. S., v rozpore so zákonnými povinnosťami notára, zloženú peňažnú sumu v časti 1.609.905 eur previedol na rôzne účty a uskutočnil výbery v hotovosti. Nevydaním predmetu úschovy notárom žalobkyňi v súlade s dohodou o notárskej úschove vznikla škoda v rozsahu uplatnenom žalobou. Vychádzal z právneho názoru, že zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú notárom pri výkone verejnej moci, nastupuje namiesto osobnej zodpovednosti notára, má špecifický režim a riadi sa zákonom č. 514/2003 Z. z. Osobná súkromnoprávna zodpovednosť notára za škodu v zmysle § 40 Notárskeho poriadku nastupuje až v prípade, ak nie je naplnené kritérium výkonu verejnej moci, s ktorým zákon č. 514/2003 Z. z. spája zodpovednosť štátu za škodu. Nestotožnil sa s názorom žalovanej, že nárok na náhradu škody voči štátu, spôsobenej notárom pri výkone notárskej činnosti, vzniká až po tom, ako žalobca uplatnil nárok na náhradu škody v adhéznom konaní a ako neúspešne uplatnil nárok o vydanie bezdôvodného obohatenia voči tomu, kto sa na základe plnenia v dôsledku nesprávneho úradného postupu obohatil. Argumentoval, že pokiaľ je možné nárok na plnenie posúdiť podľa osobitného hmotnoprávneho titulu (reivindikácia, povinnosť zo zmluvy, zodpovednosť za škodu, zodpovednosť za vady a pod.), nemožno právne normy o bezdôvodnom obohatení v zásade aplikovať. Podľa odvolacieho súdu je súdna prax ustálená v názore, že ak sa vzťahuje na posudzovaný nárok na peňažné plnenie súčasne náhrada škody i bezdôvodné obohatenie, nastupuje princíp *lex specialis derogat legi generali*. Občianskoprávna zodpovednosť za škodu má potom pred posúdením veci prizmatom bezdôvodného obohatenia prednosť, a tak nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia sa možno domáhať iba v prípade, ak nie sú splnené podmienky pre dosiahnutie zhodného uspokojenia z titulu práva na náhradu škody. V tejto súvislosti odkázal na stanovisko najvyššieho súdu ČSSR sp. zn. Cpj 70/83 a sp. zn. Cpjf 183/82, na stanovisko občianskoprávneho kolégia najvyššieho súdu Rc 1/1979a

zo dňa 24. októbra 1979 sp. zn. Cpj 35/78 a na závery najvyššieho súdu vyslovené v uznesení sp. zn. 2Cdo 48/2010 z 21. decembra 2010. Nesúhlasil ani s názorom žalovanej, že v danej veci ide o prípad delenej zodpovednosti za škodu, a teda že na vec treba aplikovať § 438 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Podľa názoru odvolacieho súdu na spor nemožno aplikovať ani § 450 Občianskeho zákonníka upravujúci moderačné právo súdu. Napokon, za neopodstatnenú považoval aj námietku žalovanej týkajúcu sa nepreskúmateľnosti, resp. nedostatočného odôvodnenia rozsudku súdu prvej inštancie.

5. Tento rozsudok odvolacieho súdu napadla žalovaná včas podaným dovolaním. Dovolanie odôvodnila dovolacím dôvodom podľa § 431 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „C. s. p. alebo Civilný sporový poriadok“) tvrdiac, že súd jej nesprávnym procesným postupom znemožnil, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces [§ 420 písm. f) C. s. p.]. Odvolaciemu súdu vyčítala, že ani vo svojom druhom rozhodnutí, napriek vytkám v zrušujúcom uznesení najvyššieho súdu, nedal odpoveď na jej pre vec podstatnú námietku o porušení prevenčnej povinnosti žalobkyne, čím porušil jej právo na spravodlivý proces. Odvolací súd navyše neodstránil argumentačné nedostatky, viažuce sa ku konkurencii nároku uplatneného žalobou s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia. Zdanlivo síce rozšíril argumentáciu podporujúcu už prv prijatý právny názor, avšak nijako sa nevyporiadal s právnym názorom vysloveným v tejto otázke najvyšším súdom v jeho zrušujúcom uznesení. Odvolací súd s vedomím o takomto názore dovolacieho súdu „tvrdšie“ zotrval na skôr prezentovanom právnom názore bez poskytnutia akéhokoľvek odôvodnenia jeho nerešpektovania, prípadne poskytnutia relevantnej právnej polemiky. Najvyšší súd v svojom zrušujúcom uznesení pritom jasne uviedol, že judikatúra, či stanoviská, ktoré odvolací súd vo veci aplikoval, dopadajú na inú skupinu prípadov ako je rozhodovaný, a naopak vyslovil, že judikatúra, na ktorú odkazovala žalovaná, je pre vec relevantná. V dôsledku nerešpektovania právneho názoru vysloveného najvyšším súdom, nedoplnil dokazovanie za účelom preukázania, či notár a D. S. konali alebo nekonali v zhode, nezisťoval, v koho dispozičnej sfére skončili peňažné prostriedky a aké kroky podnikla žalobkyňa za účelom ich vrátenia. Navyše, v dôvodoch rozsudku odvolacieho súdu sa naďalej úplne mlčí o existencii nároku žalobkyne na vydanie bezdôvodného obohatenia voči D. S., na čo upozorňoval najvyšší súd už v zrušujúcom rozhodnutí. Podľa názoru žalovanej odvolací súd svojvoľne nerešpektoval rozhodnutie inštančne nadriadeného súdu, postupoval priamo v rozpore s jeho zrušujúcim uznesením, čím porušil princíp kasačnej záväznosti rozhodnutia najvyššieho súdu podľa § 455 C. s. p. Takýto postup odvolacieho súdu najmä v otázke konkurencie práva na náhradu škody a na vydanie bezdôvodného obohatenia, zakladá porušenie práva na spravodlivý súdny proces v zmysle § 420 písm. f) C. s. p. Navyše, už na súde prvej inštancie spochybňovala existenciu príčinnej súvislosti medzi nesprávnym úradným postupom notára a vznikom škody, keď hlavnou príčinou jej vzniku bolo podvodné konanie D. S. (v trestnom konaní mu bol uložený trest v trvaní 13 rokov). Nebyť tejto jeho trestnej činnosti, škoda by žalobkyňi nikdy nevznikla. Rozsudok odvolacieho súdu v podstate znamená „zmazanie“ jeho povinnosti peňažné prostriedky žalobkyňi vrátiť, a teda znamená poskytnutie ochrany nepoctivému konaniu D. S.. V dovolaní uplatnila aj dovolací dôvod podľa § 432 C. s. p. tvrdiac, že rozhodnutie odvolacieho súdu spočíva v nesprávnom právnom posúdení veci v otázke priority uplatnenia nároku z bezdôvodného obohatenia pred nárokom na náhradu škody. Naďalej zotrvala na právnom názore podporenom ňou citovanou judikatúrou Najvyššieho a Ústavného súdu SR, podľa ktorého pokiaľ existuje právna možnosť domáhať sa vydania bezdôvodného obohatenia od iného subjektu, škoda ako jeden z predpokladov vzniku zodpovednosti štátu za škody, nevznikne. V prípade, ak žalobca disponuje s pohľadávkou na vydanie bezdôvodného obohatenia voči inému subjektu, ktorú sa od dotknutého subjektu ani nepokúsil vymôcť, nemôže úspešne uplatniť nárok na náhradu škody voči štátu. Žiadala, aby najvyšší súd rozsudok odvolacieho súdu, ako aj súdu prvej inštancie zrušil a vec vrátil súdu prvej inštancie na ďalšie konanie.

6. Žalobkyňa vo vyjadrení k dovolaniu žalovanej uviedla, že rozhodnutia konajúcich súdov považuje za správne a v intenciách zrušujúceho rozhodnutia najvyššieho súdu. Poukazovala na to, že v konaní bolo nesporné, že notár postupoval v rámci činnosti týkajúcej sa notárskej úschovy v rozpore s jeho zákonnými povinnosťami vyplývajúcimi z § 2 ods. 2 a § 36 ods. 1 Notárskeho poriadku, ktorá činnosť spadá pod výkon verejnej moci. Za škodlivý následok spôsobený týmto nesprávnym úradným postupom potom zodpovedá štát podľa zákona č. 514/2003 Z. z. Nesúhlasila s tým, že by z jej strany došlo k

porušení prevenčnej povinnosti. Rovnako žalovaná nesprávne tvrdí, že by sa na vzniku škody podieľali viaceré osoby, a že D. S. si prisvojil finančné prostriedky, ktoré jej patrili. Poukazovala na to, že medzi ňou a D. S. neexistoval žiaden právny vzťah, tento existoval len medzi ňou a notárom Stanislavom Furdom. Ona ako poškodená nemala možnosť žiadať vydanie bezdôvodného obohatenia od notára, nakoľko neboli naplnené zákonné predpoklady vzniku bezdôvodného obohatenia. Preto si uplatňuje nárok na náhradu škody spôsobenej notárom pri výkone verejnej moci voči štátu. Navrhla preto dovolanie žalovanej odmietnuť.

7. Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 35 C. s. p.) po zistení, že dovolanie bolo podané včas oprávneným subjektom spĺňajúcim podmienku podľa § 429 ods. 2 písm. b) C. s. p., bez nariadenia dovolacieho pojednávania, preskúmal rozsudok ako aj konanie, ktoré mu predchádzalo a dospel pritom k záveru, že dovolanie žalovanej je prípustné a treba ho považovať aj za opodstatnené podané.

8. Proti rozhodnutiu odvolacieho súdu je prípustné dovolanie, ak to zákon pripúšťa (§ 419 C. s. p.).

9. Rozhodnutia odvolacieho súdu, proti ktorým je dovolanie prípustné a podmienky prípustnosti dovolania, sú uvedené v ustanoveniach § 420 a § 421 C. s. p. V preskúmvanej veci žalovaná odôvodňovala prípustnosť a zároveň dôvodnosť dovolania podľa § 420 písm. f) C. s. p. a uplatnila tiež dovolací dôvod nesprávneho právneho posúdenia veci odvolacím súdom, pričom prípustnosť dovolania vyvodzovala z ustanovenia § 421 ods. 1 písm. c) C. s. p.

10. V predmetnej veci dovolací súd predovšetkým posudzoval prípustnosť dovolania a súčasne aj jeho dôvodnosť z hľadísk uvedených v ustanovení § 420 C. s. p., t. j., najmä z hľadiska existencie vady, na ktorú poukazovala žalovaná, teda či súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces [§ 420 písm. f) C. s. p.].

11. Podľa § 420 písm. f) C. s. p. je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu vo veci samej alebo ktorým sa konanie končí, ak súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces. Pod porušením práva na spravodlivý proces je treba rozumieť taký nesprávny postup súdu, ktorý sa prejavuje v zjavnom porušení kogentných procesných ustanovení, vymykajúcich sa nielen zo zákonného, ale aj z ústavnoprávneho rámca. Podstatou tohto práva je zabezpečiť fyzickým a právnickým osobám možnosť domáhať sa svojich práv na nestrannom súde a v konaní pred ním využívať všetky právne inštitúty, ktoré im právny poriadok priznáva. Nesprávnym procesným postupom sa rozumie iba faktická, vydaniu konečného rozhodnutia predchádzajúca činnosť alebo nečinnosť súdu. V zmysle § 420 písm. f) C. s. p. je teda relevantný taký nesprávny procesný postup, ktorý vylučuje stranu sporu z realizácie jej procesných oprávnení a ktorý marí možnosť jej aktívnej účasti na konaní (porovnaj 1 Cdo 6/2014, 3 Cdo 38/2015, 5 Cdo 201/2011, 6 Cdo 90/2012). Ide napr. o právo na verejné prejednanie veci za prítomnosti strany sporu, právo vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom, právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia, na predvídateľnosť rozhodnutia, na zachovanie rovnosti strán v konaní, na relevantné konanie súdu spojené so zákazom svojvoľného postupu a na rozhodnutie o riadne uplatnenom nároku spojené so zákazom denegatio iustitiae (odmietnutia spravodlivosti). Porušenie práva na spravodlivý proces zakladá aj nerešpektovanie právneho názoru dovolacieho súdu vyjadreného v zrušujúcom rozhodnutí, ktorým sú súd prvej inštancie a odvolací súd podľa § 455 C. s. p. viazaní.

12. Treba zdôrazniť, že prvoradou povinnosťou súdu je zabezpečiť svojou činnosťou výkon spravodlivosti tak, aby nedošlo k jej odopretiu. Súdny proces musí byť jednou zo záruk zákonnosti, v rámci ktorej musí byť zabezpečená právna istota pri aplikácii práva súdom, a to v rozsahu zabezpečujúcom naplnenie spravodlivej ochrany subjektívnych práv strán sporu v zmysle Článku 46 Ústavy Slovenskej republiky, resp. článku 6 Dohovoru o ľudských právach a základných slobôd.

13. Princíp právnej istoty narúša postup súdu nižšej inštancie spočívajúci v nerešpektovaní záväzného

právneho názoru, vysloveného v zrušujúcom uznesení súdu vyššej inštancie, a to len na základe vlastného uváženia (pozri R 76/2016).

14. Najvyšší súd preto následne pristúpil k preskúmaniu veci z hľadiska námietky žalovanej o porušení kasačnej záväznosti odvolacím súdom.

15. Záväznosť rozhodnutia súdu je jeho vlastnosť, v dôsledku ktorej má rozsudok účinky, ktoré založiť má. Právna teória i súdna prax (viď medziiným napríklad rozhodnutie najvyššieho súdu sp. zn. 2 Cdo 155/2010) rozoznávajú dva základné typy záväznosti rozhodnutí najvyššieho súdu, a to na jednej strane záväznosť precedenčnú alebo judikatórnu [v inej (než prejednávanej) skutkovo a právne obdobnej veci], na druhej strane záväznosť kasačnú alebo inštančnú [v tej istej (priamo prejednávanej) veci]. Samozrejme, v určitom prípade môže mať to isté rozhodnutie najvyššieho súdu zároveň účinky záväznosti oboch typov.

16. Účinky kasačnej záväznosti spočívajú v tom, že požiadavky na reflektovanie právneho názoru najvyššieho súdu zaujaté v tej istej právnej veci a vyjadrené v jeho zrušujúcom rozhodnutí sú pri následnom rozhodovaní odvolacieho súdu výrazne prísnejšie, než v prípade precedenčnej (judikatórnej) záväznosti. Pre konanie po zrušení rozhodnutia dovolacím súdom platí bezvýnimočne zásada viazanosti a podriadenosti nižšieho súdu (odvolacieho alebo prvostupňového) právnym názorom vysloveným dovolacím súdom. Kasačná (inštančná) záväznosť môže byť reflektovaná len bezpodmienečným rešpektovaním rozhodnutia najvyššieho súdu.

17. V konaní nasledujúcom po zrušujúcom rozhodnutí dovolacieho súdu nemá odvolací súd zásadne žiadny priestor pre úvahy, či bude alebo nebude rešpektovať právny názor najvyššieho súdu. V určitých prípadoch sa viazanosť právnym názorom neuplatní. K vymedzeniu týchto výnimočných prípadov dospela postupným dlhoročným vývojom aplikačná prax a právna teória. Ide najčastejšie o prípad zmeny v skutkových zisteniach, ktoré tvorili základ zrušujúceho aj zrušovaného rozhodnutia, alebo prípad zmeny právnej úpravy, ku ktorej došlo po zrušovanom rozhodnutí, ale pred opätovným rozhodnutím odvolacieho súdu. Nie je tiež vylúčené, že odvolací súd rozhodne inak aj z dôvodu zásadného judikatórneho posunu (napríklad reflektujúc niektoré rozhodnutie Európskeho súdneho dvora, alebo Európskeho súdu pre ľudské práva alebo ústavného súdu alebo najvyššieho súdu) v otázke, ktorá v čase rozhodovania dovolacieho súdu nebola celkom uspokojivo vyriešená.

18. Viazanosť súdu nižšieho stupňa právnym názorom súdu vyššieho stupňa je zároveň vykonaním ústavného princípu práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces, ktorého je integrálnou súčasťou. Nerešpektovanie právneho názoru dovolacieho súdu vyjadreného v zrušujúcom rozhodnutí je preto porušením tak § 455 C. s. p., ako aj základného práva strany sporu na súdnu a inú právnu ochranu.

19. Pokiaľ je v rozpore s princípom právnej istoty, právom na spravodlivé súdne konanie a tiež právom na prejednanie veci v primeranej lehote postup súdu, ktorý nerešpektuje precedenčnú záväznosť niektorého rozhodnutia najvyššieho súdu, o to viac a na oveľa vyššom stupni závažnosti ide o zásah do tohto princípu a týchto práv v prípade nerešpektovania kasačnej (inštančnej) záväznosti rozhodnutia najvyššieho súdu.

20. V preskúmvanej veci najvyšší súd v zrušujúcom rozhodnutí v rámci otázky konkurencie náhrady škody proti štátu s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia dostatočne zrozumiteľne uviedol, že odvolací súd nerozlišoval medzi prípadmi existencie nárokov na vydanie bezdôvodného obohatenia a na náhradu škody voči rôznym osobám a tými prípadmi, v ktorých nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia má povahu doplnkového (záložného) titulu v takých záväzkových vzťahoch, kde ako veriteľ i dlžník figurujú tie isté osoby. Pritom celkom jednoznačne uviedol, že na prvú skupinu z týchto prípadov dopadajú rozsudky najvyššieho súdu uvedené v argumentácii žalovanej a že účelom je zabrániť zodpovednosti štátu za škodu, pokiaľ poškodený môže uspokojiť svoju pohľadávku voči tretej osobe (odlišnej od štátu) z titulu vydania bezdôvodného obohatenia. Jediné z citovaných stanovísk odvolacím súdom dopadá na druhú skupinu prípadov a obsahuje riešenie inej situácie, v ktorej neexistencia nároku

jednej osoby na náhradu škody voči osobe druhej nevyučuje jeho uspokojenie titulom bezdôvodného obohatenia. Zároveň uviedol, že rozhodnutie najvyššieho súdu sp. zn. 2 Cdo 48/2010, na ktoré poukazoval odvolací súd, je v rozhodovacej praxi najvyššieho súdu považované za exces.

21. Véc prejednávajúci senát 6C zotrúva na stanovisku, podľa ktorého nárok na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím orgánu verejnej moci (nesprávnym úradným postupom orgánu verejnej moci), môže byť v občianskom súdnom konaní úspešne uplatnený až vtedy, ak žalobca nemohol dosiahnuť uspokojenie svojej pohľadávky z titulu bezdôvodného obohatenia voči tomu, kto tento prospech získal, a je povinný ho vydať. Pokiaľ má účastník pohľadávku na vydanie bezdôvodného obohatenia voči osobe odlišnej od štátu, škoda mu ešte nevznikla, a preto nemôže byť daná zodpovednosť štátu za škodu podľa zákona č. 514/2003 Z. z. Existencia pohľadávky na vydanie bezdôvodného obohatenia vylučuje vznik škody ako majetkovej ujmy, a tým aj konkurenciu právnej úpravy zodpovednosti za škodu s právnou úpravou bezdôvodného obohatenia. Kým žalobca má pohľadávku na vydanie bezdôvodného obohatenia voči tomu, kto ho získal, resp. kým nepreukázal bezúspešné domáhanie sa vydania tohto obohatenia (ak táto bezúspešnosť nebola ním zavinená), nie je daný základný predpoklad zodpovednosti štátu za škodu podľa zákona č. 514/2003 Z. z., a to existencia samotnej škody (porovnaj rozhodnutia najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo 199/2005, sp. zn. 6Cdo/9/2016, sp. zn. 4 MCdo 3/2014 a Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 165/2012, sp. zn. II. ÚS 17/2013, sp. zn. III. ÚS 361/2009, III. ÚS 45/2008).

22. V súvislosti s prezentovaným názorom treba akcentovať, že náhrada škody z výkonu verejnej moci proti štátu (jeho prípadná zodpovednosť), nemá povahu všeobecného inštitútu, ktorý by ako jediný reparoval všetky potenciálne škody vzniknuté poškodenému subjektu. Nemožno preto pripustiť, aby sa poškodení domáhali náhrady škody priamo proti štátu bez toho, aby sa aspoň pokúsili vymôcť dlžné peniaze od toho, kto sa na ich úkor, a to prípadne aj za pričinenia štátu, bezdôvodne obohatil. Vznik škody je totiž poškodený povinný preukázať, a v tomto ohľade nie je postačujúce len tvrdenie žalobcu, že sa na primárnom dlžníkovi ničoho nedomôže.

23. Malo preto nepochybne zmysel, ako to najvyšší súd uviedol už v svojom zrušujúcom uznesení, zisťovať, či notár konal alebo nekonal v zhode s D. S. ako osoby podieľajúcej sa na vzniku majetkovej ujmy na strane žalobkyne, akým spôsobom notár s podstatnou časťou peňazí zložených do jeho úschovy žalobkyňou naložil a v koho dispozičnej sfére napokon tieto skončili, ako aj to, aké aktivity žalobkyňa za účelom vrátenia plnenia z bezdôvodného obohatenia podnikla (k tomu porovnaj uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 7 MCdo 16/2011).

24. Odvolací súd vo svojom následnom rozhodnutí zotrval v otázke konkurencie nároku na náhradu škody proti štátu s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia na právnom názore, ktorý najvyšší súd výslovne označil za nesprávny, a to bez akejkoľvek argumentácie, prečo nedošlo z jeho strany k rešpektovaniu tohto stanoviska dovolacieho súdu. Opakovane, a to aj napriek vedomosti o nesprávnosti tohto právneho názoru len konštatoval, že tu nie je daný nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia, lebo je potrebné uplatniť právnú úpravu náhrady škody majúcej prednosť. Odvolací súd nielenže nerešpektoval záväzný názor dovolacieho súdu a opakovane citoval rozhodnutie najvyššieho súdu, ktoré už najvyšší súd v zrušujúcom rozhodnutí označil za exces, ale ani nezisťoval skutočnosti, bez ktorých nemožno dospieť k správnenému vyriešeniu otázky konkurencie náhrady škody proti štátu s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia, a teda ani správne ustáliť právnú povahu uplatneného nároku. V danom prípade z napadnutého rozhodnutia odvolacieho súdu nevyplýva, že by dôvodom pre nerešpektovanie záväzného právneho názoru dovolacieho súdu bola niektorá okolnosť, ktorá v zmysle právnej teórie a zaužívanej súdnej praxe dovoľuje odvolaciemu súdu výnimočne neriadiť sa kasačnou záväznosťou zrušujúceho rozhodnutia dovolacieho súdu a v ňom zaujatým názorom dovolacieho súdu (bod 17. tohto rozhodnutia).

25. Odvolací súd v prejednávanej veci pri opätovnom vydávaní napadnutého rozsudku bez existencie akéhokoľvek prípustného dôvodu celkom vedome postupoval v rozpore s § 455 C. s. p. a svojvoľne nerešpektoval rozhodnutie najvyššieho súdu, ktorým bolo zrušené jeho predchádzajúce rozhodnutie v tej

istej veci. Postup odvolacieho súdu tak možno vnímať ako neprípustné nereflaktovanie a vedomé obchádzanie kasačnej záväznosti rozhodnutia najvyššieho súdu, čo v konečnom dôsledku je v rozpore s princípom právnej istoty a zákazu svojvôle súdneho rozhodovania.

26. Možno preto uzavrieť, že v kontexte celého súdneho konania ide o tak závažné pochybenie odvolacieho súdu, ktoré znemožnilo žalovanej uskutočňovať jej patriace procesné právo v takej miere, že došlo k porušeniu jej práva na spravodlivý proces v zmysle § 420 písm. f) C. s. p. Dovolanie žalovanej je preto v zmysle citovaného ustanovenia prípustné a zároveň aj dôvodné. Najvyššiemu súdu neostalo iné, než napadnutý rozsudok odvolacieho súdu zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie (§ 449 ods. 1 a § 450 C. s. p.). Ak bolo rozhodnutie zrušené a ak bola vec vrátená na ďalšie konanie a nové rozhodnutie, súd prvej inštancie a odvolací súd sú viazaní právnym názorom dovolacieho súdu (§ 455 C. s. p.).

27. Vzhľadom na dôvod zrušenia rozhodnutia odvolacieho súdu a skutočnosť, že vec sa vracia odvolaciemu súdu na ďalšie konanie, dovolací súd sa nezaoberal opodstatnenosťou uplatnenia iných dovolacích námietok.

28. V novom rozhodnutí rozhodne súd znova o trovách pôvodného konania a tiež dovolacieho konania (§ 453 ods. 3 C. s. p.)

29. Toto uznesenie bolo prijaté senátom najvyššieho súdu pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.